

SOTSIAALPEDAGOOGIDE IV ÜLEVABARIIGILINE TEADUSKONVERENTS
„Probleemid ja lahendused“
4. mail 2018.a. Tartus, Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudis

ETTEKANNETE TEESID

Laste, teismeliste ja noorukite depressioon, ennastvigastav käitumine ja suitsidaalsus – kuidas märgata, kuidas aidata?

Liis Arras, Katriito Nõustmis- ja Psühhoteraapiakeskus

Meeleoluhäireid - need on selliseid toimetulekut häirivad haiguslikud meeleolumuutused, mis väljenduvad ülemäärases meeleolulanguses, -tõusus või ka meeleolu kõikumises ning neid käsitletakse üldiselt ühtmoodi kõigis vanuserühmades. Siiski, lapse- või teismeeas avalduvad meeleoluhäire sümptomid sageli mõnevõrra erineval viisil võrreldes täiskasvanu meeleoluhäirete sümptomaatikaga. Organismi ja aju arenemis- ja küpsemisprotsess esitab lapsele ja eriti teismelisele – on see ju iseäranis keerukas ja muutusterohke eluperiood – palju väljakutseid, mis muudab nad veelgi haavatavamaks meeleoluhäirete tekkimisele ning annab ka depressioonile mõningal määral "teistsuguse näo". Seda on väga oluline teada nii vanematel, lastel ja teismelistel endil kui ka kõigil täiskasvanuil, kes lastega töötavad. Lapse- ja teismeeas meeleoluhäirete hindamisel, tekkepõhjuste väljaselgitamisel ja sekkumisel on vaja arvestada lapse vanusest ja arengutasemest tulenevaid käitumise eripärasid ning veel mitmeid kaasneva võivaid probleeme (psühhosotsiaalseid probleeme, käitumis- ja õpiraskusi, psühhoaktiivsete ainete tarvitamist jne). Lisaks on alaealine mõistagi veel väga tugevasti seotud ja sõltuv enda perest ja sageli on haigusloo tekkimises ning sümptomite püsimises olulised pereprobleemid.

Enda töös kohtan ja püüan aidata igapäevaselt paljusid depressioonis teismelisi. Sageli on kurb reaalsus see, et abi järele jõuavad nad alles siis, kui on juba väga pikalt kannatanud, "viimase piiri peal olles". Sageli saab juba esmakohtumise raames kiiresti selgeks, kuivõrd kriitilises seisundis noor inimene on – ta võib olla juba selgelt ohtlik iseendale, sest paraku võib raskekujuline depressioon olla surmaga lõppev (kui õigel ajal vajalikku abi ei ole). Psühhiaatri juurde on raske aega saada, kliinilisi psühholooge on liiga vähe, vanemad ei oska märgata ja depressiivsed noored ju mõistagi usuvad lõpuks ise kogu hingest seda, et viga ongi neis ja nad peaksid end lihtsalt kokku võtma. End "kokku võtta" aga ei suuda ühel hetkel enam ka kõige arukam inimene. See on kurb. Samas jõuavad paljud siiski abi järele ning depressioon on küll väga sagedasti esinev psüühikahäire, n-ö vaimse tervise külmetushaigus, kuid see on ka hästi ravitav haigus. Oluline on osata depressiooni sümptomeid märgata ja suunata noor abi järele. Samuti on oluline teada, mida ja kuidas on mõistlik öelda ja teha

kõrvalseisjana, mida saab teha lähedane ja mida ta tegelikult ei saagi, kuigi nii väga tahaks. See on keeruline ja raske, aga samas nii äraütlemata oluline. Lisades siia juurde veel enesevigastamise, mida teismeliste seas palju kohtab, ja suitsidaalsuse – küsimusi on palju, häid vastuseid sageli ei tea. Oma ettekandes annan ülevaate laste ja ennekõike teisme- ning noorukiea meeleoluhäiretest (põhirõhk depressioonil), enastvigastavast käitumisest ning suitsidaalsusest. Olen iga päev töötades mitmes rollis korraga – hästi teooria selgeks õppinud spetsialist ja praktiseeriv noor terapeut. Samuti olen ise noorukieas raske depressiooni läbi elanud inimene. Jagan meelsasti oma teadmisi ja kogemusi teistega. Arvan, et seda on väga oluline teha!

Kirjandus:

Avenevoli, S., Swendsen, J., He, J. P., Burstein, M., & Merikangas, K. R. (2015). Major depression in the National Comorbidity Survey–Adolescent Supplement: prevalence, correlates, and treatment. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 54(1), 37-44.

Friedberg, R. D., & McClure, J. M. (2015). *Clinical practice of cognitive therapy with children and adolescents: The nuts and bolts*. New York: Guilford Publications.

Jones, R. B., Thapar, A., Stone, Z., Thapar, A., Jones, I., Smith, D., & Simpson, S. (2018).

Psychoeducational interventions in adolescent depression: a systematic review. *Patient Education and Counseling*, 101(5), 804-816.

Liivamägi, J., & Pruulmann, K. (2016). Meeleoluhäired lapseas. A. Susi (Koost.) *Vaimne tervis - väärtus meie kõigi jaoks: infokogumik laste vaimse tervise häiretest* (lk. 60-71). Tartu: Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefond.

Kunstilised tegevused – lahendused töös probleemset käituvate õpilastega

Kristi Kõiv, Tartu Ülikool

Kunsti ja kunstiteraapiate rakendamisel on erinevaid rakendamisel on nii erinevaid valdkondi (nt tants, draama, maalimine, muusika, fotograafia, skulptuur, luuletamine) kui ka erinevaid kontekste – psühhoterapia, nõustamine, rehabilitatsioon, haridus. Kunsti programmid ja kunstiteraapiad pakuvad unikaalse viisi ja võimaluse aidata lapsi ja noori, kellel on probleeme, kuna keskendutakse kliendi-terapeudi suhtele ja loominguprotsessile, kus luuakse ja interpreteeritakse kunstiprodukte. Viimase kümnendi jooksul maailma eri paigus läbi viidud uurimused keskenduvad kunsti ja kunstiteraapiate tõenduspõhiste uuringutele nii visuaalkunsti, muusika, liikumise ja tantsu kui ka draama rakendamise vallas nii kliiniliselt diagnoositud kui ka mittediagnoositud lapse- ja noorukiealiste hulgas. Uudseks uurimisküsimuseks nii vastavasisuliste laialdaste uurimuste taustal maailmas kui ka Eestis saab küsimus, kas integreeritud kunstiteraapiad on tõhusad sekkumised laste ja noorukite probleemidega toimetulemiseks. Nii kvaasiekperiment (Kõiv & Kaudne, 2015) kui ka hindamisuuringu (Kõiv, Hannus, & Kaudne, 2017) annab sellele küsimusele jaatava vastuse. Muutused nii tõsiste probleemidega tüdrukutel kui ka mõlemasoolistel noorukiealistel olid pärast integreeritud kunstiteraapia programmi rakendamist positiivsed – vähenes agressiooni ja emotsionaal- ja käitumisprobleemide sagedus, tõsisis prosostiaalse käitumise sagedus (Kõiv & Kaudne, 2015; Kõiv jt., 2017) kui ka akadeemiline ja üldine enesehinnang ning eluga rahulolu (Kõiv jt., 2017).

Kirjandus

Kõiv, K., Hannus, R., & Kaudne, L. (2017). Effects Of Integrated Arts Therapy Intervention In Youngsters At Risk For Delinquency. *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences EpSBS*, XXXI, 17–28.

Kõiv, K., & Kaudne, L. (2015). Impact of Integrated Arts Therapy Intervention for Female Young Offenders in a Correctional Institution. *Psychology*, 6, 1–9.

**Lasteaiaõpetajad, akadeemiline haridus ja hindamisühiskond - sotsiaalpedagoogilisi kajastusi
lasteaiaõpetajate ankeeturingust
Rain Mikser, Tallinna Ülikool**

Paljudes maades on viimastel kümnenditel oluliselt tõstetud lasteaiaõpetajate kvalifikatsiooninõudeid (eelkõige taseme- ja jätkuhariduse osas) ning nende tööd on üha rohkem hakatud reguleerima riiklike õppekavade ja muude normatiivdokumentidega. See on tekitanud pinget lasteaiaõpetajate traditsioonilise sotsiaalpedagoogilise orientatsiooni ning teiselt poolt lisanduvate nõuete vahel. Oleks aga ennatlik eeldada, et kõik lasteaiaõpetajad tajuvad neid muutusi ja tekkinud pingeid ühtemoodi. Samuti ei taandu need pinged pelgalt lihtsustatud vastandusele ülikoolides õpetatava „teooria“ ning praktiseerivate lasteaiaõpetajate poolt soovitava „praktika“ vahel. Ettekanne keskendub kahele põhiküsimusele: (1) kuidas hindavad lasteaiaõpetajad oma eriala tasemeõppe programme ja nende muutumist nende endi õpingutest möödunud aja jooksul? ja (2) milliseid lasteaiaõpetajate tüüpe võib eristada nende suhtumise alusel akadeemilisesse õppesse, lasteaiaõpetaja töö hindamisse ning koostöösse kolleegidega.

Vastuste saamiseks küsitlesid Tallinna Ülikooli uurijad 576 lasteaiaõpetajat üle Eesti. Vastajate hinnangutes selgusid huvitavad seosed nende vanuse ja haridustasemega, mis võimaldab teha järeldusi edasiste hariduspoliitiliste soovitude ja uurimissuundade näol.

Ettekanne tugineb Tallinna Ülikooli institutsionaalse uurimisgrandi „Õpetajate professionaalsus ja professionalism muutuvus kontekstis“ raames kogutud andmetele“.

Kiirjandus

Neudorf, E.; Ugaste, A.; Tuul, M. & Mikser, R. (2017) Lasteaiaõpetajate uskumused seoses laste üldoskuste arendamisega riikliku õppekava alusel: lisaseletus lasteaia koolistumise põhjustele. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri* 5(2), 54-79.

Mikser, R.; Niglas, K.; Tuul, M.; Veisson, M. & Goodson, I. (2018) Academia undermining professionalism? The Estonian preschool teachers' views and expectations of teacher professionalism. In: S. Phillipson & S. Garvis (Eds). *Teachers and families perspectives in early childhood education and care: Early childhood education and care in the 21st century*. Abingdon, Oxfordshire: Routledge Taylor & Francis Ltd [ilmumas].

Mikser, R.; Tuul, M.; Veisson, M. & Goodson, I. (2018) The place of theory and practice in preschool teachers' pre-service education: Estonian preschool teachers' evaluations in conditions of changing professionalism. In: C. Pascal, T. Bertram & M. Veisson (Eds). *Early childhood education and change in diverse cultural contexts*. Routledge [ilmumas].

Probleemis ON võimalus!

Pille Murrik, Tallinna Ülikool Rakvere Kolledž ja Moonika Rander, Tallinna Ülikool Rakvere Kolledž

Eesti elukestva õppe strateegia üheks eesmärgiks on õpikäsituse muutumine Eesti koolis. Uueneva õpikäsituse kohaselt tuleb tähelepanu pöörata ka õpilaste mittekognitiivsete oskuste arendamisele, mis on olulised kiiresti muutuvus keskkonnas toimetulemiseks. Suur osa nn tulevikuoskustest on sotsiaalsed oskused - hakkamasaamine iseendaga ja toimetulemine inimestevaheliste suhetega. Nimetatud oskused on olulised ka ühiskonna sidususe tagamiseks, tõrjutuse vähendamiseks ning sallivuse ja kaasatuse edendamiseks (Valk, 2017). Iga inimene tahab midagi väärt olla. Eneseusu kaotanud noorel on lihtsam ennast nähtavaks teha vastutustundetute käitumisega. Täiskasvanute ülesanne on õppida noori juhtima ja suunama viisil, mis väljendab lugupidamist ja sisendab noortesse eneseusku (Walton, 2001). Süsteemne mõtlemine võimaldab mõista käitumisprobleemide seoseid noore minapildi, hoiakute, väärtuste ja eesmärkidega ning suunata sekkumine vastavale tasandile. Nii muutub probleemide lahendamine võimaluseks samaaegselt arendada õpilaste mittekognitiivseid oskusi/üldpädevusi. Juhtumid, mida supervisioonil esile tuuakse, kinnitavad, et valele tasandile suunatud sekkumine ei lahenda probleeme ja võib neid isegi süvendada. Süsteemne lähenemine

aitab stimuleerida inimese tuumikomadusi ning läbi tuumpeegeldamise arendada nende eneseteadlikkust, enesetaju ja enesejuhtimise võimet (Korthagen & Vasalos, 2005; Leijen & Kullasepp, 2013). Uuringud näitavad, et õpetajatel on õpilaste mittekognitiivsete oskuste kujunemisele suur mõju (Jackson 2013, viidanud Valk 2017) ning mittekognitiivsete oskuste arendamisel teismeeas on pikaajaline mõju hilisematele õpingutele ja edukusele tööturul (Kautz jt, 2014, viidanud Valk, 2017). Ka Eestis läbiviidud uuringutest selgub, et nii õpetajate kasvatusstiil kui uskumused mõjutavad õpilaste õpimotivatsiooni ja oskuste arengut (nt Soodla & Kikas, 2014). Iga üksiku õpilase üldpädevuste arendamine loob parema aluse ka ainepädevuste arenguks, sest aitab kaasa õppimist soodustava keskkonna loomisele klassis (nt Kikas, 2013). Kui õpilased tunnevad end koolis hästi, oskavad end kokku võtta ja naudivad õppimist, aitab see kaasa ka tõhusale õppimisele (Valk 2017). Kooliarendus nii riigi kui inimese tasandil mõjutab ühiskonna kujunemist jätkusuutlikuks õpiühiskonnaks või korruptiivseks riskiühiskonnaks. Oluline on tegelikkuse arvestamine ning areng õppiva inimkeskse kooli suunas (Sarv, 2007). Uue õpikäsituse juurutamine eeldab kogu koolipere ümberhäälestumist (Mäeots, 2017). Õpikäsituse muutumine tähendab eemaldumist traditsiooniliselt autoritaarsest ja kontrollivast koolimudelist demokraatlikuma suunas, eemaldumist individualistlikust tegevusmudelist koostöö suunas ning liikumist suurema mõtestamise ja kriitilise hindamise suunas. Õpetamine on järjest rohkem meeskonnatöö (Heidmets, 2017). „Eesti kooli rõõmsamaks muutmise imenuppu ei tasu otsida rahast ega betoonist, see on peidus õppimise ja õpetamise korralduses ja koolipere omavahelistes suhetes“ (Rumma, 2017).

Kirjandus

- Heidmets, M. (2017). Kuidas läheb, õpikäsitus? *Õpetajate Leht*, 11.
- Kikas, E. (2013). Tunnetusprotsessid, motivatsioon ja uskumused. Nende iseärasused ja arengu toetamine kolmandas kooliastmes. E. Kikas, & A. Toomela (Toim.). *Õppimine ja õpetamine kolmandas kooliastmes. Üldpädevused ja nende arendamine* (lk. 27–47). Tallinn: HTM, TLÜ.
- Korthagen, F., & Vasalos, A. (2005). Levels in reflection: core reflection as a means to enhance professional growth. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 11(1) 47–71.
- Leijen, Ä., Kullasepp, K. (2013). Õpetaja professionaalse identiteedi kujunemine õpetajakoolituse esmaõppes. E. Krull, Ä. Leijen, J. Mikk, L. Talts, & T. Õun (Toim.). *Õpetajate professionaalne areng ja selle toetamine: artiklite kogumik* (lk. 19–41). Tartu: Eesti Ülikoolide Kirjastus.
- Mäeots, L. (2017). Milliseid muutusi ootavad koolis õpetajad, milliseid õpilased? *Õpetajate Leht*, 11.
- Rumma, K. (2017). Kust tuleb koolirõõm, mis paneb õpetaja silma särama? *Õpetajate Leht*, 14.
- Sarv, E. (2007). Õpetaja ja kool õpilase toetajana. M. Vesisson & V. Ruus (Koost.). *Eesti kool 21. sajandi algul: kool kui arengukeskkond ja õpilase toimetulek* (lk. 105–158). Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Soodla, P., & Kikas, E. (2014). Lugemisoskuse ja -motivatsiooni seosed õpetajate kasvatusstiilidega esimeses klassis. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 2(1), 67–95.
- Valk, A. (2017). *Head oskused. HTMi aasta-analüüs 2017. Eesti hariduse viis tugevust*. Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Walton, F. (2001). *Kuidas saavutada teismeliste poolehoid nii kodus kui ka koolis*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 20 – 21.

Alusharidus – kas alus haridusele elukestva õppe kontekstis?

Külvi Teder, Tartu Luterlik Peetri Kool

Tees 1. Alusharidus on oluline alus inimese baaspädevuste ja isiksuseomaduste kujunemisel, et olla edukas ja motiveeritud järgmistel haridusastmetel.

Probleem: alushariduse (aluse haridusele) teadvustamine ühiskonnas.

Tees 2. Alushariduses tuleb oma tegevustes lähtuda elukestva õppe strateegiast ja ootustest tänase ühiskonna inimestele.

Probleem: praktikas ei lähtuta sellest, milliseid inimesi vajab tänapäeva ühiskond ja millised on sellest tulenevad ootused 0-7aastaste laste tegevustele (kodus/lasteaias/eelkoolis). 21. sajandi oskused

tuginevad suuresti baasilistele psüühilistele protsessidele, mille toetamisega tuleb algust teha juba varases eas.

Tees 3. Koolieelsetel haridusasutustel tuleb oma töös lähtuda laste (0-7a) arenguvajadustest ja õpikäsitlusest (KELA RÕK §5) ehk kuidas laps õpib (teadmisi/oskusi tegelikult omandab).

Probleem: alusharidus ei anna alust haridusteele kui ei arvestata laste arenguvajadusi ja õpikäsitlust. Uurimustulemuste järgi ei lähe õpetajate arvamus ja praktika kokku.

Tees 4. Õpetaja isiksusest, väärtustest/hoiakutest, õppemeetoditest ja tema loodud keskkonnast sõltub laste õpimotivatsioon, õpioskused, väärtused ja areng laiemalt.

Probleem: kui õpetaja ei teadvusta oma rolli õpilaste õpetamisel ja isiksuse kujunemisel, siis ei saa rääkida elukestva õppe strateegia (õpikäsitluse) eesmärkide elluviimisest.

Tees 5. Tegevused ja meetodid mis arendavad kõrgemaid kognitiivseid funktsioone, loovust jm.

Probleem: eelkoolieas kasutatakse meetodeid ja vahendi, mis pole tõhusad või pärsivad arengut.

Kirjandus

Antonovsky, A., (1997). *Salutogeneese -Zur Entmystifizierung der Gesundheit*. Verlag: Tübingen, dgvt-Verlag.

Aus, K., & Arro, G. (2015). Õppimise hästi hoitud saladused. *Õpetajate Leht*, 11.12.15.

Aus, K., & Arro, G. (2016). *Kodu ja kooli jagatud arusaam õppimise olemusest ja toetamisest. Kodu ja kooli koostöö*. Tartu: Greif.

Bergström, R. A. M. (2010). *Loovus ja õppimine*. Tallinn: Tallinna Ülikool, õpetajate täienduskoolitus *Eesti elukestva õppe strateegia 2020* (2018). Kättesaadav: www.hm.ee/et/elukestva-oppe-strateegia-2020).

Jõgi, A.-L., Aus, K. & Kikas, E. (2014). Esimese klassi õpilaste matemaatikateadmiste arengu seosed klassiõpetajate võimekususkumuste ja tulemusootuste profiiliga. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 2(1), 50–66.

Lang, P. (2010). *Õigus lapsepõlvele – see on inimõigus*. Kasvatus ja haridus kuni lapse kooliküpsuseni. Stuttgart: Vereinigung der Waldorfindergarten.

Lang, P. (2013). *Kasvatus eelkoolieas: salutogeneese ja pädevuste areng*. Tartu: TÜ õpetajate täienduskoolitus.

Luumi, P. (2005). Lugude roll kultuuris. *Kristlik Kasvatus*, 2, 8-12.

Rumma, K. (2017). *Õpikäsituse profiil. Uuringutulemuste raport*. Haridus- ja Teadusministeerium Tallinna Ülikool.

Sarv, E.-S.(2018). *Õpetaja ja kool õpilase arengu toetajana: õpetaja enesest ja koolist*. Tallinn: TLÜ kirjastus.

Schihalejev, O. (Koost.) (2012). *Narratiivid väärtuskasvatuse teenistuses. Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses – miks ja kuidas?* Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.

Future Work Skills 2020 (2018). Canada: The Institute for the Future. Kättesaadav: www.iftf.org/futureworkskills/.

Tuul, M. (2017). *Lasteaiaõpetajate arusaamad õppekavadest ja laste õppimisest ning hinnang õpetaja pedagoogilisele tegevusele lapsekeskse kasvatuse kontekstis*. Tallinn: Tallinna Ülikool Sotsiaalteaduste dissertatsioonid.

TEESID: TÖÖTOAD

Laste, teismeliste ja noorukite depressioon, ennastvigastav käitumine ja suitsidaalsus – kuidas märgata, kuidas aidata?

Liis Arras, Katriito Nõustmis- ja Psühhoteraapiakeskus

Jätkuna samanimelisele ettekandele viib Liis läbi ka praktilise töötoa, milles ta jagab õpetlikke kogemusi praktikast, mõtteid depressiooni haigestumise ja taastumise protsessist ja on lubanud vastata kõikvõimalikele küsimustele nii hästi, kui oskab!

Kuidas märgata abivajajat? Millistele ohumärkidele ja kuidas reageerida?

Mida saab abistamiseks teha lähedane/õpetaja/tugispetsialist ja mida tegelikult ei saagi, kuigi nii väga tahaks? Mida teha ja mida mitte? Mida öelda ja mida mitte? Kas öelda ja kuidas öelda? Millised peaksid olema ohumärgid sellest, kui ise hakkad väsima? Kuidas iseennast lapsevanema, õpetaja või tugispetsialistina hoida? Kust leida professionaalset abi?

Sotsiaalsete kompetentside õpetamine põhikoolis

Mailis Ostra, Tallinna Inglise Kolledž

Töötoa eesmärgid: (1) anda kaasa osalejatele töövõtted kliendi probleemide väljaselgitamiseks, et üheskoos liikuda toimivate lahenduste leidmiseni; (2) pakkuda osalejatele võimalust isiklikuks sissevaateks - võtta aeg iseendale, et mõtiskleda enda elu võimalike probleemide ja lahenduste üle; (3) luua osalejatele pingevaba ja usalduslik keskkond.

Töötoa sisu

Töös sotsiaalpedagoogina kohtume tihtipeale õpilastega, kellel puudub selge arusaam iseenda olemusest: oma tugevustest, nõrkustest, soovidest, vajadustest ja unistustest. Õpilased ei oska toime tulla iseendaga, millest tulenevad omakorda probleemid teistega ja ühiskonnas hakkama saamisel. Globaliseeruv maailm, kiire tehnoloogia areng ja infoühiskond eeldavad inimestelt uusi oskusi, teadmisi ning hoiakuid eluga toime tulemisel. Sotsiaalsete oskuste õpetamine koolis on seatud tähtsale kohale (Euroopa parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2006; Liblik, 2015; Eesti..., 2014). Ometi võib 2016. aastal läbi viidud uurimistöö tulemusena järeldada, et sotsiaalsete oskuste õpetamine põhikoolis on juhuslik ja sõltub konkreetse aineõpetaja subjektiivsest lähenemisest (Ostra, 2016). Kuna sotsiaalsete oskuste õpetamine on sotsiaalpedagoogi pädevuses (Kutsestandard..., 2015), tutvustatakse töötoas üht võimalikku sotsiaalsete oskuste määratlust ning praktilisi võtteid, mida saab sotsiaalpedagoog kasutada ja mis ei nõua pikka ettevalmistusaega ega erilisi (rahalisi) vahendeid.

Kirjandus

Euroopa parlament ja Euroopa Liidu nõukogu (2006). Euroopa parlamendi ja nõukogu soovitus, 18. detsember 2006, võtmepädevuste kohta elukestvas õppes. *Euroopa Liidu Teataja*, 30.12.2006.

Kull, M., Saat, H., Kiive, E. & Põiklik, E. (2015). *Uimastiennetuse õpetajaraamat põhikoolile*. Tallinn: AS Atlex.

Liblik, P. (2015). Õpetajate toetamine üldpädevuste kujundamisel. *Õpetajate Leht*, 25. September 2015.

Ostra, M. (2016) *Sotsiaalsete kompetentside õpetamine põhikoolis: toetavad ja takistavad tegurid õpetate hinnangu* (Bakalaureusetöö). Rakvere: Tallinna Ülikooli Rakvere kolledž.

Kutsestandard Sotsiaalpedagoog, tase 6 (2015). Kättesaadav:

<http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10555604/pdf/sotsiaalpedagoog-tase-6.2.et.pdf>

Zwaans, A., van der Veen, I., Volman, M. & ten Dam, G. (2008) Social competence as an educational goal: The role of the ethnic composition and the urban environment of the school. *Teaching and Teacher Education* 24, 2118–2131.

Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014). Haridus- ja Teadusministeerium Eesti Koostöö Koda Eesti Haridusfoorum. Kättesaadav: <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>.

Probleemis ON võimalus

Pille Murrik, Tallinna Ülikool Rakvere Kolledž ja Märt Murrik, Tallinna Ülikool Rakvere Kolledž

Töötoas on võimalik tutvuda Pille Kriisa ja Pille Murriku koostöös sündinud loova probleemilahendusmudeliga ning ise seda praktiseerida.

Meetodi loomisel saime inspiratsiooni A. Einsteini ütlusest, et probleeme ei lahendata sama mõttemustriga, millega need tekkisid. Otsisime viisi, kuidas vabastada inimese loovus ja sisemised ressursid ning leida efektiivseid lahendusi probleemolukordades või otsustamisraskuste puhul. Lateraalset mõtlemist (De Bono, 2009) kasutades lähenesime probleemidele ebatraditsionaalsel viisil. Probleemi avamine metafoorikaartide abil muudab probleemist rääkimise viisi – nii probleemile lähenemist kui kasutatavat sõnavara. Järgides lahenduskeskse teraapia põhimõtteid (Miller, 2006, viidanud refereeringust: Lahenduskeskne..., 2011) ning süsteemset mõtteviisi (Dilts, 1990) sündiski mudel, kus pildimetafoorid ja kasulikud uskumused süsteemses raamistikus võimaldavad mingile konkreetsele kitsaskohale keskendudes leida uusi ja ootamatuid vaatenurki ning lahendusviise.

Töövahendiks olevad probleemilahenduskaardid on kaheksa aasta jooksul olnud kasutusel TLÜ ja TÜ kutse aasta- ja mentorprogrammis ning leidnud osalejate poolt sooja vastuvõtu nii koolitustel kui ka õpetajate igapäevatoos. Kaardid on kasutatavad ka väljaspool kooli ja õpetamise konteksti nii individuaalselt kui ka meeskonnakeskselt. Lisaks probleemilahendusmudelile saab kaarte kasutada koostööpinna loomisel, teemale häälestumisel, refleksiooniprotsessis, meeskonnatöö uurimisel jm. Oleme oma meetodit tutvustanud mitmel rahvusvahelisel konverentsil ja seminaril. Kaarte "Probleemis ON võimalus" kasutavad oma töös ka mitmed terapeutid ja superviisorid.

Sotsiaalpedagoogid saavad kaarte kasutada iseenda jaoks keerukates olukordades, samuti õpilastega ja õpetajatega. Kaartide kasutusvõimalused ei ole piiratud konkreetsete meetoditega, iga kasutaja saab loovalt leida uusi kasutusvõimalusi erinevates olukordades. Lisaks uute vaatenurkade ja lahenduste leidmisele on kaardimäng lõbus, vabastav ja värskendav.

Kirjandus

De Bono, E. (2009). *Kuus mõttemütsi. Lihtsad vahendid oma mõtlemise korrastamiseks*. Tallinn: Pegasus.

Dilts, R. (1990). *Changing belief systems with NLP*. Canada: Meta Publications, Capitola.

Lahenduskeskne meetod karjäärinõustamises (2011). Kättesaadav: <http://www.rajaledija.ee/lahenduskeskne-meetod-karjaarinoustamises/>

Proaktiivne mudel õpilaste probleemidega toimetulekul

Maarja Masing Rajaledija keskus ja Iiris Tagen, Rajaledija keskus

Ka halvasti ette valmistatud tund võib hästi minna ja hästi ette valmistatud tund võib ebaõnnestuda. Ent tõhus tundide planeerimine ja ettevalmistus vabastab õpetaja jaoks aega tunni käigus tekkivate probleemide ja ootamatustega tegelemiseks, individuaalseks lähenemiseks ning tegelemiseks nõrgemate ja tugevamate õpilastega.

Tunnivaatlus peab aitama õpetajal oma tööd analüüsida ja sellele ise hinnangut anda, see peab aitama õpetajal edasisi eesmärged püstitada ja jälgida oma arengut ning edasiminekut õpetajana. Vähetähtis pole seegi, et tunnivaatlus aitab õpetajal määratleda need valdkonnad, millele oma professionaalses arengus rohkem tähelepanu pöörata; olgu selleks siis meetoodilised võtted, aine sisu,

esitlustehnikad, õppijate kaasamine või klassi haldamine. Tunni vaatlusel võib olla mitmeid eesmärke sõltuvalt vaadeldavast, nt praktikantide tunde vaatlev praktikajuhendaja tegeleb tulevase õpetaja professionaalse arengu toetamisega ja nõustab õpetajat, õppealajuhataja tunni vaatlus võib olla seotud tegevõpetaja professionaalse arengu toetamisega, vaatluse eesmärk võib olla seotud ka hinnangu andmisega õpetaja kutsetegevusele jne.

Koolides on õpetajad tihti mures õpilaste distsipliiniprobleemide lahendamisega. Kaasava hariduse kontekstis on klassides lapsi, kelle käitumismustrid on väga erinevad ning häiriva käitumise korrigeerimine õppetunnis võtab õpetajalt palju väärtuslikku aega.

Üks võimalus õpilaste probleemidega toimetulekul on proaktiivne mudel - CCU (Classroom Check-Up; Reinke, Herman, & Sprick, 2011), mis on välja töötatud selleks, et aidata õpetajal klassi haldamisega paremini toime tulla. Mudeli järgi töötades on keskmis terve klass, kasu saavad kõik õpilased.

CCU mudeli eesmärgiks on pöörata tähelepanu õpetaja motivatsioonile säilitamiseks praktikaid, mis on õpilaste eduks tähtsad, samuti vähendada õpetaja- õpilase interaktsioone, mis tõenäoliselt suurendavad probleemkäitumist ja suurendada õpetaja käitumisviise, mis toetavad õpilaste kompetentsust ja edu.

Kirjandus

Reinke, W.M., Herman, K.C., & Sprick, R. (2011) Motivational interviewing for effective classroom management. The Guilford Press: New York.

Laste ja noorte enesehinnangu toetamine sotsiaalpedagoogilises töös – probleemid ja lahendused

Svetlana Põdder, Tallinna 32. Keskkool

Enesehinnang on mõistena keeruline. See on sisemine, nähtamatu omadus, mis väljendub hinnagus oma mina kohta ja tal on tohutu tähendus kogu lapse ja noore arengu seisukohast. Hoomamatuses hoolimata on enesehinnang vägagi konkreetne ja sel on tohutu tähendus. See on kogu aeg olemas ja avaldab inimesele – tema olemusele, mõtetele ja tegudele, otsest või vahendatud mõju (Cacciatore, Korteniemi-Poikela, Huovinen 2010). Törnblom (2015) järgi on enesehinnang teadlikkus iseenda väärtusest. See aitab tal iseennast väärtuslikuna tunda. Madala enesehinnanguga inimene ei tea kunagi, mida ta parajasti väärt on, sest see sõltub teda hetkel ümbritsevatest inimestest. Ta võrdleb ennast teistega, ta on alati kas parem või halvem. Samuti käib madala enesehinnanguga kaasas enesekesksus, ning teistega mitte arvestamine.

Enesehinnangu toetamine on tähtis. Kui õpilasel tekivad probleemid õppetöös või suhetes, tuleb keskenduda tema tugevate külgede toetamisele. Enesehinnangu toetamine kuulub sotsiaalpedagoogi tööülesannete hulka. Sotsiaalpedagoogika tuumaks ongi laste aitamine eneseabile seoses pedagoogiliste vahenditega (Hämäläinen, 2001). Sotsiaalpedagoogi eesmärk on võtta lapsega aeg maha, tõsta õpilase enesehinnangut ja aidata mobiliseerida ta sisemisi jõuvarusid, et ta oma probleemide põhjusi teadvustades hakkaks otsima võimalusi ise oma asjade üle otsustada, elamaks täisväärtuslikku elu ja (taas) omandaks ühiskondlikku subjektsust (Kraav & Kõiv 2001).

Töötoas tutvustakse mitmeid harjutusi, mida sotsiaalpedagoog saab oma töös laste ja noortega kasutada tõstmaks nende enesehinnangut (nt päeviku pidamine, unistuste nimekirja kirjutamine jms).

Kirjandus

Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E., & Huovinen, M. (2010). *Kuidas toetada laste ja noorte enesehinnangut*. Tallinn: Kirjastus Varrak.

Hämäläinen, J. (2001). *Sissejuhatus sotsiaalpedagoogikasse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kraav, I. & Kõiv, K. (2001). *Sotsiaalpedagoogilised probleemid üldhariduskoolis*. Tartu: OÜ Vali Press Trükikoda.

Törnblom, M. (2015). *Enesehinnang*. Tallinn: Kirjastus Varrak.

Alusharidus, mis annab aluse haridusele

Külvi Teder, Tartu Luterlik Peetri Kool, lasteaia juhataja

- Aluse haridusele annab lapse (0-7a) arenguvajaduste teadvustamine ja nendest lähtumine oma töös.

Käsitletakse tegevusi, mis toetavad laste arenguvajadusi.

- Lasteaed on baaspädevuste omandamise paik, mille tugevale alusmüürile on koolil võimalik maja ehitada.

Käsitletakse baaspädevusi ja tegevusi, nende arendamiseks.

- Õpetaja suhe/kontakt õppijaga on õppimise oluline alus.

Käsitletakse õpetaja ja õppija suhet, mis tagaks tegeliku õppimise.

- Loovus ja väärtused kujunevad eelkoolieas.

Käsitletakse tegevusi, mis arendavad loovust ja väärtusi.

- Elukestvaks õppimiseks on vaja arendada juba lapseas kõrgemaid kognitiivseid funktsioone.

Käsitletakse tegevusi, mida saab eelkoolieas selle arendamiseks teha.